

**ТЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛАСНА
УНІВЕРСАЛЬНА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА**

**До 2000-ліття Різдва Христового
(Методичні рекомендації)**

Тернопіль, 2000

Складаючи даний методичний матеріал, був врахований досвід бібліотек Тернопільщини в напрямку духовного виховання. Тому рекомендації не вміщують традиційні тематичні вечори, присвячені календарній християнській обрядовості. Бібліотекарям варто зосередитися на вдосконаленні методики популяризації літератури, як основного засобу в роботі з читачами.

З надією на мир, єдність, добро християнство України відзначає 2000-й ювілейний рік від Різдва Христового. Бібліотекарі своєю діяльністю сприяють утвердженню міжконфесійної злагоди, засобами інформаційного впливу формують відчуття належності до єдиної християнської сім'ї.

Ідея духовного відродження України відображається в розділі плану "Бібліотека і суспільство". (Проблеми духовності можна вирішувати й через окремі соціально-культурні програми регіону). Основна думка, яка об'єднує комплекс бібліотечних заходів, виражається назвою: "Сутність християнства та створення єдиного Всеукраїнського храму миру й любові".

Пояснення "сутності" бібліотекарі можуть взяти з Біблії: "Коли його запитали, яка із заповідей найбільша, то Він відповів: "Люби Господа Бога свого всім серцем своїм, і всією душею своєю, і всією своєю думкою". А друга однакова з нею: "Люби свого ближнього, як самого себе. На двох оцих заповідях увесь Закон і Пророки стоять". (Мт., 22.34.-40.).

Сьогодні Біблія відкриває нові перспективи осмислення соціального буття не тільки християн, а й цілого суспільства. Проте, вибираючи ту чи іншу форму роботи з релігійною літературою, бібліотекарі повинні враховувати, що вибір життєвої позиції - особиста справа кожного. Бібліотека не повинна брати на себе функції релігійних організацій. Вона або інформує про літературу релігійного змісту, або через організацію різноманітних заходів популяризації книг задовольняє пізнавальні, естетичні, етичні потреби та інтереси читачів.

Саме така методика впливає на вибір форм бібліотечної роботи, визначення читацього призначення та характеру заходів.

Найбільш універсальними методами участі бібліотеки в духовному житті громадян (недільні школи, центри християнства і т.д.) можуть бути традиційні перегляди релігійної літератури, книжкові виставки, презентації новодруків, бібліографічні огляди.

Теми переглядів об'ємні за змістом.

Наприклад: "Мир, злагода, благословення.", "Християнство - храм миру й любові.", "Українці, єднаймося у вірі!", "Бог і ми.". Безперечно, що на переглядах можна демонструвати як бібліотечний фонд, так і літературу релігійних громад, приватні колекції.

Проведення таких заходів необхідно супроводжувати активною рекламною кампанією, включаючи повідомлення під час зібрань парафіян у церквах.

Варто організувати і провести християнські або біблійні читання. Рекомендуємо теми, які можна розкрити, враховуючи можливості книжкового фонду:

- Біблія - безсмертна книга, священне Боже Слово.
- Біблія і мистецтво.

- Біблія і література. Образ Ісуса Христа в українській літературі.
- Святе Письмо і його філософське осмислення.
- Загальнолюдська і християнська мораль.
- Сакральне мистецтво.
- Духовні святині Тернопільщини: Зарваниця, Почаїв.
- Світочі духовництва: А.Шептицький, Й.Сліпий, А.Качала та інші.
- Народна творчість - частина духовної спадщини.

Загальновідомо, що біблійними сюжетами і образами живилися мистецтво і література, до Біблії зверталися філософи, історики, етнографи. Якщо бібліотека має клуби релаксаційного спрямування (для проведення дозвілля) або проводить окремі заходи в літературно-мистецьких вітальнях, рекомендуємо розглядати Святе Письмо із загальнокультурних позицій. Біблійні читання можуть включати: духовні бесіди, бібліографічні огляди, усні журнали, читацькі конференції, тематичні вечори.

В роботі бібліотекарів з біблійними книгами радимо використати матеріал "Раскрытие фондов религиозной литературы", який підготовлений і виданий Одеською державною науковою бібліотекою ім.М.Горького.*

Посібник знайомить не тільки з релігійною літературою основних віросповідань, але й розкриває деякі форми роботи з виданнями християнського змісту:

___- Путь к спасению: Христос евангельский и Христос в литературе

(читацька конференція за творами М.Булгакова, Ю.Домбровського, Ч.Айтматова);

- Образ і молитва: Українська ікона (виставка);

- Григорій Сковорода: В пошуках істини (усний журнал).

Для Тернопільщини, як і для інших західних регіонів України, характерна багатоконфесійність. Діяльність кількох церков розділяє населення, а в час становлення держави перш за все потрібна єдність. Віруючих різних конфесій об'єднає тільки ідея Єдиного Бога. Заради цієї мети віровчительські і культові розбіжності мають відступити.

Духовні читання "Торкнися душею величі храмів" радимо проводити, використовуючи матеріали краснавчого характеру.

У бібліотеках області діють пошукові експедиції "Історія села". Кожна така "історія" пов'язана із церквою, її духовними провідниками. Цей матеріал може бути темою вечора "Світильник віри освітлював шлях". В плані заходу: вступне слово бібліотекаря, звернення священника, презентація матеріалів "історії села", виступи гостей з розповідями про релігійні обряди та традиції.

*** Раскрытие фондов религиозной литературы: Материалы в помощь библиотекаряю /Сост. Г.В.Устюжанина; ОГНБ им.М.Горького. - Одесса, 1993. - 56с.**

Вечору повинна передувати дбайлива підготовка: художнє оформлення документів експедиції, поновлення краєзнавчого кутка, рекламні заходи (оголошення, індивідуальні запрошення гостям). Для експозиції, окрім книг, журналів, альбомів, можна представити предмети старовини, які доповнили б зміст заходу не тільки інформаційно-тематично, але й візуально-емоційно. Презентація передбачає театралізацію окремих картин побуту, релігійних обрядів, народних традицій. Особливо хочеться звернути увагу на те, що споконвіку українці поважали прихильників інших християнських церков та й інших релігій. Хотілося, щоб виступаючі розповіли про приклади братолюбства, співчутливості, покірності, милосердя у ставленні до представників інших релігійних громад. Бо тільки в єдності народ може сподіватися на майбутній добробут, мир та благодать. Методологічною основою у висвітленні даної теми може бути стаття "Свої" і "чужі" у храмі...".*

У заключному слові бібліотекар звертає увагу на те, що віра людини - це той наріжний камінь, на якому базується її духовність, принципи моралі та поведінки, що є визначальними чинниками стабільності суспільства. Не можна надавати перевагу одній церкві перед другою, принижуючи її значення для віруючих: "Хто бо підноситься, - буде понижений, хто ж понижується, той піднесеться" (Мт., 23:12).

* Рибачук М. "Свої" і "чужі" у храмі: релігійний фактор міжетнічних відносин в Україні //Віче. - 1996. - №2. - С.136.

З перших років християнства і до наших днів українці шанують Пресвяту Богородицю. На її честь будувалися церкви, монастирі. Народ прославляв Божу Матір похвальними піснями. Вчені і монахи перекладали з грецької мови канони, акафісти, склали молитви про могутню Покровительську і Заступницю перед Господом Богом.

Пресвята Божа Мати виявила свою опіку над Україною у такий спосіб, що на наших землях вона являла чудотворну поміч у різних іконах і святих місцях.

Таким святим місцем на Тернопільщині стала Зарваниця. Щороку в дні Богородичних свят люди йдуть на прощу, де 760 років тому, за однією з легенд, побожному ченцеві явилась ікона Пречистої Діви Марії.

Про чудотворну зарваницьку ікону є досить історичних розвідок літературних творів. Цій іконі може бути присвячена виставка:

"Зарваницька ікона Пречистої Діви. Образ і молитва"* з такими розділами:

1. Зарваниця - духовне джерело України (історія села).
2. Світ і поетика ікони. (Про мистецтво ікони та художників-іконописців).
3. "До Тебе голос мій, Пречиста, лине...". (Мати Божа в українській літературі).

Рекомендовану книжкову виставку можна змінювати в назві, 1-му та 2-му розділах, представляючи краєзнавчий матеріал свого району. Відомі чудотворні ікони в Тернополі, Збаражі, Теремовлі, Буцневі, Чернихові, Почаєві, Улашківцях, Угрині. Багатий історичний, літературний матеріал можна використати для організації інших заходів краєзнавчого характеру, присвячених духовним святиням Тернопілля.**

Особливо близькою для сприйняття читацькою аудиторією буде духовна бесіда про українську молитву "Нехай святиться ім'я твоє".

Ця форма роботи не складна і підходить для кожної бібліотеки. Як теоретичне джерело, рекомендуємо літературознавчий матеріал Ірини Бетко "Молитва як релігійно-філософський жанр" (Дивослово. - 1999. - №12. - С.56).

Для участі в бесіді можна залучити вчителя філолога, священника, читців. Для емоційного впливу читання поезій-молитв бажано використати фонограму духовної музики.

* Див. список літ. в дод. №1.

** Церква в системі духовної культури //Тернопільщина в народознавчих пам'ятках: Бібліогр. покажч. /Терноп. ДОУНБ; Обл. держ. архів; Упоряд. А.О.Ленчишин. - Тернопіль, 1999. - С.50-51.

Вияв релігійного духу, звернення поета до Бога, подяка Богові й прославлення його звучать у віршах-молитвах Г.Сковороди, Т.Шевченка, О.Маковея, О.Ольжича, П.Тичини, Ю.Клена, Є.Маланюка, О.Теліги, Б.-І.Антонича та ін.

Обов'язковим заключним моментом цього заходу має стати прослуховування або виконання величного духовного гімну "Молитва за Україну" М.Лисенка на слова О.Кониського.

Уваги заслуговує тема впливу Української церкви на розвиток культури і мистецтва. Упродовж усієї своєї історії Українська церква була головним рушієм культурно-мистецького поступу. Чіткої межі між церковним та світським українським мистецтвом, по суті, немає. Зауважуємо важливий момент: "мистецтво давньої Русі-України як до, так і після поділу церкви на західну і східну є мистецтвом і православної, і греко-католицької церкви. Адже у 1596 році (Берестейська унія) наші предки не міняли своєї віри, а, по суті, рятували її від східної і західної експансії, зберігши у чистоті й недоторканості рідний обряд та східні богословські традиції"*.

Тому й до сьогодні в українському мистецтві переважає соборність, яка втілює ідею національної єдності віруючих України.

Роль церкви в культурно-мистецькому житті України розкриють матеріали книжкової виставки "Берегиня скарбів духовних" з розділами:

1. І кожен камінь храму є безсмертний. (Про архітектуру церковних храмів і настінний розпис).
2. Хори з піднебесся: духовна музика українських композиторів.
3. Несу свій хрест, що велича Святе імення - Україна. (Про меценатів мистецтва, захисників української культури, церковних діячів: А.Шептицького, І.Огієнка, Й.Сліпого, А.Качалу та ін.).

До визначних пам'яток архітектури на Україні належить Успенський Собор і Монастирська дзвіниця Почаївської Лаври.

З давніх-давен і до наших днів вабить до себе своєю величчю святиня Тернопільщини тисячі паломників-християн. У 1846 році в жовтні-листопаді Почаївську Лавру відвідав Т.Шевченко в складі Київської Археографічної комісії. Він відтворив Лавру в серії своїх малюнків.

У 2000-му році Почаївська Лавра відзначатиме 760 років з часу створення.

Бібліотеки візьмуть участь у святкуванні цієї дати. В рамках програми свята бібліотекарі можуть організувати зустрічі з цікавими людьми - краєзнавцями, служителями Лаври, поетами, художниками. Зауважуємо, що історія Почаївської Лаври має різні аспекти. Це берегиня стародавніх ікон, картин, релігійних книг; друкарня, яка виконувала просвітницьку роботу, діючий релігійний центр.

*** За ст.: Герета І. Українська греко-католицька церква та українська культура //Релігія і церква в національному відродженні України: Тези наук. конференції. - Тернопіль, 1993. - С.16.**

Про Почаївську Лавру є багато публікацій, історичних та мистецтвознавчих розвідок.* Ці та інші джерела можуть бути використані для бібліографічного огляду, який у дні святкування можна озвучити по радіо, опублікувати в періодичних виданнях, при сприянні благодійних організацій або окремих осіб видати як окремий бібліографічний посібник.

У сучасних умовах не зменшується роль християнства в моральному оздоровленні народу. Тема моралі релігійної і загальнолюдської актуальна завжди.

Уміння працівників бібліотеки спілкуватися з людьми можна застосовувати в заходах полемічного і діалогового характеру. Пропонуємо зустріч читачів різних поколінь "Сину мій, не забудь ти моєї науки". Назва заходу взята з Біблії "Книги приповістей Соломонових" (3:1). Матеріалом для діалогу з читацькою аудиторією будуть 10 заповідей Мойсея або Нагорна проповідь Ісуса Христа.

У вступному слові бібліотекар розкаже про Біблію, історію її створення, з чого складається Книга книг, про те, як біблійні афоризми, повчання формували моральні засади національної культури. Своє ставлення до моральних цінностей християнського змісту присутні можуть висловити через поставлені до них запитання:

1. Хто він наш ближній? Чи легко його любити?
2. Як розуміти повчання "Блаженні вбогі духом?" (Мт.,5:3).
3. Наскільки справедлива теза "Горе ж вам, багатіям...".
4. Як ви ставитеся до закликів "Любіть ворогів своїх..." (Мт.,5:43).
5. Наскільки сучасне повчання "Про пожадливість, перелюб та розвід?" (Мт.,5).
6. "...коли вдарить тебе хто у праву щоку твою, - підстав йому й другу..." (Мт., 5:39). Чи можна все простити? Що ви не прощаєте собі?
7. Чи не занадто високий рівень моралі Христа для сучасної людини? Що потрібно зробити, щоб наблизитись до неї?

Схема діалогу має будуватися на відповідях, може й полярних подекуди, учасників розмови різних вікових груп. Завдання бібліотекаря вміло спрямовувати розмову до мудрої точки зору. Аналогом для проведення такої форми роботи може бути телевізійна програма "Табу". Для її організації необхідна велика підготовка, спільні зусилля бібліотекарів та вчителів-педагогів.

* Див. дод. №2.

Тема духовності неосяжна. Її можна представити безпосередньо релігійною літературою, книгами по філософії, культурі, мистецтву і т.д.

Тому бібліографічний список не охоплює повний об'єм видань. Він складається з матеріалів, які були використані при підготовці методичних рекомендацій та додатків (1,2), на які є посилання в тексті.

Бажано, щоб бібліотекар-практик доповнив коло рекомендованих видань книгами, фотографіями репродукціями, ілюстраціями з фондів своїх бібліотек та інших книгозбірень, документами музеїв та приватних колекцій. Рекомендуємо ширше використовувати бібліографічні посібники. Тільки змістовні, об'єктивні, історично вивірені документальні джерела, гарне художнє і поетичне слово є істинною скарбницею духовної культури.

ЛІТЕРАТУРА

Християнство і культура: Матеріали міжнар. конф. - К. - Тернопіль, 1998. - 228с. - До 2000-ліття Різдва Христового.

Колодний А.М., Филипович Л.О. Релігійна духовність українців: вияви, постаті, стан. - Львів: Логос, 1996. - 184с.

Релігія і церква в національному відродженні України: Тези наук. конференції. - Тернопіль, 1993. - 93с.

Ідея національної церкви в Україні: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конференції. - Тернопіль, 1997. - 200с.

Духовна культура українського народу: Рек. бібліогр. покажч. /Нац. парламент. б-ка України; Склад. Остапенко С.М. - К., 1994. - 38с.

Духовність і проблеми формування особистості: Попереджувальна бібліогр. довідка /Вінницька ДОУНБ ім.К.А.Тімірязєва; Уклад.: Авраменко Г.М., Кізян О.І. - Вінниця, 1995. - 16с.

Тернопільщина в народознавчих пам'ятках: Бібліогр. покажч. /Терноп. ДОУНБ; Обл. держ. архів; Упоряд. Ленчишин А.О. - Тернопіль, 1999. - 132с.

Література до знаменних і пам'ятних дат Тернопільщини на 2000 рік: Бібліогр. список /Терноп. ДОУНБ; Уклад.: Друневич М.В., Іванко Н.К. - Тернопіль, 1999. - 104с.

**Зарваницька ікона Пречистої Діви. Образ і молитва.
(Виставка).**

Розділ І.

Зарваниця - духовне джерело України.

**Зарваниця: У духовному і художньому слові, спогадах і переказах
/Уклад.: Сагайдак М., Бубній П. - Тернопіль: Б.в., 1993. - 112с.**

Мельник А. Зарваниця. - 2-е вид. - Рогатин: Б.в., 1926. - 82с.

**Ікона Зарваницької Матері Божої //Глубіш О., Шподарунок Н.
Симфонія Катедрального собору. Минуле і сучасність: Худ.-публ. Нарис. –
Тернопіль: Джура. – 1999. – С.55.**

**Баранюк Р. Ведуть в Зарваницю стежки і дороги... //Відродження. -
1995. - 20 трав.**

**Гаврилишин В. Святині вікопомне джерело у Зарваницю нас веде
роками: Зарваницька Мати Божа в українській літературі //Тернове поле.
- 1995. - 20 трав.**

**Герета І. Зарваниця - духовне джерело України //Свобода. - 1997. - 12
черв.**

**Глубіш о., Герета І. Зарваниця - духовне джерело України:
Продовжуємо розповідь про чудотворні місця //Божий сіяч. - 1997. -
№2(лют.).**

**Литвин О. "Зарваниця у духовному і художньому слові, спогадах і
переказах: /Презентація книжки у Тернопільській обласній бібліотеці/
//Подільське слово. - 1994. - 19 берез.**

**Семенюк В. Зарваниця у переддень великого ювілею //Визвольний
шлях. - 1999. - Кн.11. - С.1364.**

**Симчич М. Посвята українського народу під покров Пресвятої
Богородиці //Укр. слово. - 1995. - 1 черв.**

**Ханас В. Зарваниця - місце ласки й милосердя Пречистої Діви Марії:
Історія села/ //Тернове поле. - 1995. - 20 трав.**

Розділ II.
Світ і поетика ікони.

Степовик Д. Історія української ікони Х-ХХ століть. - К.: Либідь, 1996. - 440с., іл.

Свенціцька В.І., Сидор О.Ф. Спадщина віків: Українське малярство ХІУ-ХУШ ст. у музейних колекціях Львова. - Львів: Каменяр, 1990. - 72с.

Тернопіль: Художники Тернопільщини. - Тернопіль: Обл. книж.-журн. вид-во "Тернопіль", 1994. - 96с.

Обаль П.П. Петро Обаль: Виставка живопису і графіки. - Львів, 1976. - 15с.

Осінчук Михайло: Мистецьк. Маляр. - Нью-Йорк, 1967. - 94с., іл.

Певний Б. Світової слави графік //Дзвін. - 1990. - №145-151.

Певний Б. Щоб вітер не завіяв слідів: /Про Я.Гніздовського/ //Україна. - 1990. - №25. - С.12-14.

Митці України: Енцикл. довідник. - К., 1992. - 848с.

С. 166: Про Я.Гніздовського.

С. 428: Про П.Обаля.

С. 437: Про М.Осінчука.

Обаль Петро Павлович - художник, графік //Українські радянські художники: Довідник. - К., 1972. - С.332.

Розділ III.
"До Тебе голос мій, Пречиста, лине..."

Шевченко Т. Кобзар. - К., Дніпро, 1980. - 613с.

Марія: Поема. - С.521.

Неофіти: Поема. - С.492.

Осії. Глава ХІУ. (Подражаніє). - С.541.

Ісаія. Глава 35. (Подражаніє). - С.514.

Сова. - С.192.

Антонич Б.-І. Salve Regina! (Спасай, царице!) //Поезії. - К., 1989. - С.293.

Лепкий Б.С. Казки мого життя. До Зарваниці: /Мемуари/ //Твори: В 2 т. - К., 1991. - Т.2. - С.366.

Федькович Ю. Пречиста діво, радуйся, Маріє! //Твори. - К., 1974. - С.74.

Тичина П. Скорбна мати //Твори. - К., 1990. - С.64.

Богословень: Духовна поезія західноукраїнських авторів. - Тернопіль, 1994. - С.513.

Антонович С. Короткий історичний нарис Почаївської Успенської Лаври /До друку підгот. І.Слагін/ //Вільне життя. Спец. вип. №3.

Гудима А. Почаївський монастир в історичній долі українства /Укр. асоціація релігієзнавців; Держ. архів Терноп. обл.; Терноп. мед. ін-т ім. акад. І.Горбачевського. - Тернопіль, 1995. - 27с.

Дубилко І. Почаївський монастир в історії нашого народу. - Вінніпег, 1986. - 115с.

Почаївський монастир в контексті історії та духовності українського народу: Тези наук. конференції. - Тернопіль, 1995. - 118с.

Вербовий М.В. До запитання про заснування Почаївського монастиря //Викладання українознавчих дисциплін в економічних і технічних вузах: Тези доп. респ. наук.-метод. конференції. - Тернопіль, 1991. - С.74-75.

Кублановський Ю.В. Почаївській Лаврі //Літопис Волині. - Канада, 1988. - С.79-84.

Підготувала
Редактор
Відповідальний за випуск

Г.І.Польова
Г.С.Моліцька
В.І.Вітенко